

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни: «Фінансове право»
на тему: «Поняття і принципи фінансового права»

Виконала: студентка групи ПР-35

Тепило Софія

Керівник: к.ю.н., доцент Шевчук О. Р.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль, ЗУНУ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА	
1.1. Поняття, предмет і метод фінансового права.....	5
1.2. Фінансове право в системі права України.....	7
1.3. Основні принципи фінансового права.....	9
Висновок до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ ЕЛЕМЕНТИ	
2.1. Суб'єкти фінансового права: їх права та обов'язки.....	12
2.2. Фінансові ресурси держави та їх правове регулювання.....	14
2.3. Відповідальність за порушення фінансового законодавства.....	17
Висновок до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПРАВА	
3.1. Нормативно-правове забезпечення фінансової системи України.....	20
3.2. Вплив фінансової політики на економічний розвиток держави.....	22
Висновок до розділу 3.....	24
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку України фінансова система відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічної стабільності, соціального добробуту та реалізації стратегічних цілей держави. Фінансове право, як ключова галузь правового регулювання, формує правові основи для ефективного управління фінансовими ресурсами, що є особливо важливим у період реформ, глобальних економічних викликів та децентралізації. Актуальність теми «Поняття і принципи фінансового права» зумовлена необхідністю осмислення теоретичних засад і практичних механізмів цієї галузі для вдосконалення правового регулювання фінансових відносин в Україні.

Науково-практичне значення цієї теми полягає у тому, що вона дозволяє не лише поглибити теоретичні знання про фінансове право, а й запропонувати практичні підходи до вирішення проблем, пов'язаних із його застосуванням. Вивчення принципів, суб'єктів і нормативного забезпечення фінансового права сприяє формуванню цілісного уявлення про його роль у правовій системі, що має значення для підготовки кваліфікованих юристів, здатних працювати у сфері фінансового законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави й органів місцевого самоврядування в рамках правового регулювання.

Предметом дослідження є норми фінансового права, принципи його функціонування, суб'єкти фінансових відносин, а також правові механізми реалізації фінансової політики в Україні.

Метою дослідження є комплексний аналіз поняття, принципів і практичних аспектів фінансового права для визначення його місця в правовій системі та впливу на економічний розвиток держави.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Аналіз і синтез застосовувалися для вивчення нормативних актів і наукових джерел. Системний підхід допоміг розкрити взаємозв'язок фінансового права з іншими галузями права. Порівняльно-правовий метод дозволив виявити особливості правового регулювання фінансових відносин, а історичний метод — простежити еволюцію фінансового права в Україні.

Завданням дослідження є визначити поняття, предмет і методи фінансового права; дослідити його місце в системі права України та основні принципи; проаналізувати суб'єктів фінансових відносин, фінансові ресурси та відповідальність за порушення законодавства та оцінити нормативно-правове забезпечення фінансової системи та вплив фінансової політики на економічний розвиток.

Наукова база дослідження. Під час написання курсової роботи було використано праці таких провідних вчених та дослідників, як: Л. К. Воронова, яка розкриває системний характер фінансового права; М. П. Кучерявенко, що акцентує на його інтегративній ролі; О. Д. Василик, який аналізує принципи та методи фінансового регулювання; О. П. Орлюк, що досліджує вплив фінансової політики на економіку; а також П. Т. Гега, І. С. Кравчук, Л. О. Коваленко, О. Р. Проців та інші, чиї роботи стали основою для теоретичного осмислення теми. Крім того, використано ключові нормативні акти, зокрема Конституцію України, Бюджетний і Податковий кодекси, що забезпечило практичну спрямованість дослідження.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, 3 розділів та 8 підрозділів, висновків та списку джерел, який містить 29 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 29 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

1.1. Поняття, предмет і метод фінансового права

Фінансове право є однією з ключових галузей правової системи України, що відіграє важливу роль у регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів держави. У сучасних умовах, коли економічна стабільність та ефективність управління державними коштами стають визначальними для розвитку суспільства, розуміння сутності фінансового права набуває особливого значення. Ця галузь права спрямована на забезпечення реалізації фінансової політики, яка, своєю чергою, є фундаментом для економічного зростання та соціального добробуту.

Поняття фінансового права у юридичній науці визначається як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Так, Л. К. Воронова зазначає, що фінансове право охоплює відносини, пов'язані з акумуляцією, розподілом і витрачанням грошових фондів, необхідних для виконання державних функцій [3, с. 15]. Це визначення підкреслює специфіку фінансового права, яка полягає у його тісному зв'язку з економічними процесами та державним управлінням. На відміну від інших галузей права, фінансова діяльність завжди має публічний характер, оскільки спрямована на забезпечення загального блага.

Предмет фінансового права становить собою комплекс суспільних відносин, що формуються в процесі реалізації фінансових функцій держави. До них належать відносини, пов'язані з формуванням державного бюджету, оподаткуванням, управлінням державним боргом, а також контролем за використанням публічних фінансів. М. П. Кучерявенко уточнює, що предмет фінансового права включає не лише відносини між державою та платниками податків, а й внутрішньодержавні взаємодії між органами влади щодо

розподілу фінансових ресурсів [16, с. 28]. Таким чином, предмет цієї галузі є багатограним і охоплює як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки у фінансовій системі.

Особливе місце у структурі фінансового права посідає його метод, який визначає способи правового впливу на суспільні відносини. Основним методом фінансового права є імперативний метод, що передбачає владне регулювання з боку держави. Цей метод проявляється у встановленні обов'язкових норм, які не допускають відхилень чи альтернативного тлумачення. Наприклад, положення Податкового кодексу України чітко регламентують порядок сплати податків, виключаючи можливість домовленостей між сторонами [22, с. 45]. Водночас у певних випадках застосовується і диспозитивний метод, зокрема у сфері добровільних фінансових відносин, таких як надання державних гарантій чи субсидій. Ю. В. Стадницька зазначає, що сучасний розвиток фінансового права свідчить про поступове зростання ролі диспозитивних начал, що пов'язано з лібералізацією економічних процесів [25, с. 21].

Фінансове право також характеризується своєю системністю, яка проявляється у взаємодії його норм із нормами інших галузей права, зокрема конституційного, адміністративного та цивільного. Так, Конституція України закріплює основи фінансової діяльності держави, визначаючи повноваження Верховної Ради України у сфері бюджетного процесу [13, с. 10]. Це підкреслює фундаментальну роль фінансового права у забезпеченні правового порядку в державі.

Таким чином, фінансове право є складною, але водночас цілісною системою правових норм, що регулюють фінансову діяльність держави через чітко визначений предмет і методи. Його сутність полягає у створенні правових механізмів для ефективного управління фінансами, що є запорукою стабільності економічної системи України. Подальший аналіз принципів і

структури фінансового права дозволить глибше розкрити його значення в правовому та суспільному житті.

1.2. Фінансове право в системі права України

Фінансове право займає особливе місце в системі права України, виступаючи сполучною ланкою між економічними потребами держави та правовими механізмами їх реалізації. Його специфіка зумовлена як предметом регулювання — суспільними відносинами у сфері фінансів, так і тісною взаємодією з іншими галузями права, що забезпечує цілісність правового порядку. Розуміння місця фінансового права в правовій системі дозволяє не лише визначити його межі, а й оцінити його вплив на функціонування держави загалом.

Фінансове право належить до публічних галузей права, що обумовлено його спрямованістю на регулювання відносин, пов'язаних із публічними інтересами. О. С. Передерій зазначає, що фінансова діяльність держави завжди має суспільне значення, оскільки спрямована на забезпечення потреб громадян через акумуляцію та розподіл фінансових ресурсів [21, с. 90]. У цьому контексті фінансове право взаємодіє з конституційним правом, яке закладає основи бюджетного процесу та розподілу повноважень між органами влади. Зокрема, стаття 92 Конституції України встановлює, що засади бюджетної системи та оподаткування регулюються виключно законами [13, с. 12], що підкреслює пріоритетність фінансового права у правовій ієрархії.

Водночас фінансове право пов'язане з адміністративним правом, оскільки значна частина фінансових відносин реалізується через діяльність державних органів. Наприклад, контроль за виконанням бюджетного законодавства, передбачений Бюджетним кодексом України, здійснюють органи державної влади, такі як Рахункова палата [1, с. 25]. Ця взаємодія забезпечує ефективність реалізації фінансових норм через адміністративні

механізми. Крім того, фінансове право частково перетинається з цивільним правом, зокрема у сфері регулювання добровільних фінансових зобов'язань, таких як державні позики чи договори про надання субсидій [19, с. 56].

Місце фінансового права в системі права України визначається також його комплексним характером. Л. К. Воронова підкреслює, що ця галузь поєднує норми, які регулюють як матеріальні, так і процесуальні аспекти фінансової діяльності [3, с. 22]. Матеріальні норми встановлюють права та обов'язки суб'єктів фінансових відносин, тоді як процесуальні норми визначають порядок їх реалізації, наприклад, через механізми бюджетного планування чи податкового адміністрування. Такий підхід дозволяє фінансовому праву адаптуватися до змін в економічній політиці та суспільних потребах.

Важливим аспектом є відмежування фінансового права від суміжних галузей. Так, на відміну від податкового права, яке часто розглядається як його складова, фінансове право має ширший предмет регулювання, охоплюючи не лише оподаткування, а й бюджетні, валютні та банківські відносини. М. П. Кучерявенко зазначає, що фінансове право є базовою галуззю, яка інтегрує спеціалізовані підгалузі, такі як бюджетне чи банківське право [16, с. 34]. Ця інтегративна функція робить його незамінним елементом правової системи.

У системі права України фінансове право також відіграє стабілізуючу роль. Воно забезпечує правову основу для реалізації фінансової політики, яка, за словами О. І. Харчук, безпосередньо впливає на економічний розвиток держави [28, с. 58]. Наприклад, Закон України «Про Національний банк України» визначає правові засади діяльності НБУ як ключового суб'єкта.

Таким чином, фінансове право є невід'ємною складовою правової системи України, що характеризується своїм публічним характером, комплексністю та інтегративною роллю. Його взаємодія з іншими галузями права, такими як конституційне, адміністративне та цивільне, забезпечує

цілісність правового регулювання фінансових відносин. Завдяки цьому фінансове право не лише створює умови для ефективного управління державними фінансами, а й сприяє реалізації стратегічних завдань держави в економічній та соціальній сферах.

1.3. Основні принципи фінансового права

Принципи фінансового права є фундаментальними засадами, які визначають його сутність, спрямованість і механізми реалізації. Вони слугують орієнтиром для створення та застосування норм цієї галузі, забезпечуючи стабільність і передбачуваність правового регулювання фінансових відносин. У контексті фінансового права принципи відображають як загальноправові ідеї, так і специфіку фінансової діяльності держави, що робить їх унікальними у правовій системі України.

Одним із ключових принципів фінансового права є принцип законності. Він передбачає, що усі відносини у сфері фінансів мають регулюватися виключно нормативно-правовими актами, ухваленими уповноваженими органами. Конституція України закріплює, що засади оподаткування, бюджетної системи та фінансового контролю встановлюються лише законом [13, с. 12]. Л. К. Воронова підкреслює, що цей принцип гарантує захист прав суб'єктів фінансових відносин від свавільних рішень державних органів [3, с. 28]. Наприклад, Податковий кодекс України чітко визначає порядок нарахування та сплати податків, унеможливаючи їх довільне введення [22, с. 50].

Другим важливим принципом є принцип публічності, який відображає суспільний характер фінансової діяльності. Фінансове право спрямоване на забезпечення загальнодержавних інтересів, таких як фінансування освіти, охорони здоров'я чи оборони. П. Т. Гега зазначає, що публічність проявляється у пріоритеті інтересів суспільства над приватними у процесі розподілу

фінансових ресурсів [4, с. 47]. Цей принцип знаходить своє відображення у Бюджетному кодексі України, який регулює формування державного бюджету як основного інструменту реалізації публічних завдань [1, с. 30].

Принцип справедливості також є визначальним для фінансового права. Він передбачає пропорційний розподіл фінансового навантаження між суб'єктами та врахування їхньої платоспроможності. О. Р. Проців акцентує, що справедливість у фінансовому праві реалізується через прогресивне оподаткування та систему пільг, спрямованих на підтримку соціально вразливих груп [23, с. 69]. Наприклад, законодавство України передбачає звільнення від оподаткування певних категорій громадян, що сприяє соціальній рівності.

Не менш важливим є принцип прозорості, який забезпечує відкритість і доступність інформації про фінансову діяльність держави. Згідно із Законом України «Про державний бюджет України на 2025 рік», усі етапи бюджетного процесу, від складання до виконання, підлягають публічному контролю [9, с. 5]. М. П. Кучерявенко зазначає, що прозорість дозволяє громадянам і громадським організаціям здійснювати нагляд за використанням публічних коштів, що підвищує ефективність їх витрачання [16, с. 40].

Принцип плановості є ще однією засадою, яка забезпечує системність і послідовність у фінансовій діяльності. Він проявляється у розробці бюджетів на визначений період, що дозволяє державі прогнозувати доходи та видатки. О. Д. Василик підкреслює, що плановість є основою для стабільності економічної системи, оскільки дає змогу уникнути хаотичного управління фінансами [2, с. 35]. Цей принцип закріплений у Бюджетному кодексі України, де детально регламентовано етапи бюджетного планування [1, с. 32].

Нарешті, принцип економічної обґрунтованості передбачає, що фінансові рішення мають базуватися на реальних економічних можливостях держави. Він спрямований на запобігання надмірним видаткам чи

необґрунтованим зобов'язанням. О. П. Орлюк зазначає, що цей принцип є особливо актуальним у контексті управління державним боргом і забезпечення фінансової дисципліни [19, с. 62]. Наприклад, Закон України «Про Національний банк України» зобов'язує НБУ враховувати економічні показники під час формування монетарної політики [11, с. 15].

Висновок до розділу 1

У першому розділі ми дослідили теоретичні основи фінансового права, визначивши його як важливу складову правового регулювання, що забезпечує управління фінансовими потоками держави. Аналіз показав, що предметом фінансового права є суспільні відносини, які виникають у процесі фінансової діяльності, а його методи — переважно імперативні — дозволяють державі ефективно контролювати ці процеси. Ми також встановили, що фінансова галузь займає унікальне місце в системі права України завдяки своїй публічній спрямованості та зв'язкам із конституційним і адміністративним правом.

Крім того, ми виокремили принципи фінансового права, які слугують орієнтирами для його розвитку та застосування. Ці засади, такі як законність, справедливість і плановість, не лише формують правову основу для фінансових відносин, а й відображають їхню специфіку, пов'язану з публічними інтересами. Таким чином, перший розділ заклав теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу практичних аспектів фінансового права.

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ТА ЇХ ЕЛЕМЕНТИ

2.1. Суб'єкти фінансового права: їх права та обов'язки

Фінансово-правові відносини є основою функціонування фінансового права як галузі, адже саме через них реалізуються норми, що регулюють фінансову діяльність держави. Центральне місце у цих відносинах посідають суб'єкти, які виступають як учасники правового регулювання, наділені певними правами та обов'язками. Їхній правовий статус визначає характер і спрямованість фінансових взаємодій, а також забезпечує ефективність виконання державних завдань у сфері фінансів.

Суб'єктами фінансового права є фізичні та юридичні особи, а також органи державної влади й місцевого самоврядування, які беруть участь у фінансових відносинах на підставі норм законодавства. В. М. Мельник зазначає, що ключовою особливістю суб'єктів фінансового права є їхня здатність бути носіями прав і обов'язків, що впливають із фінансової діяльності держави [18, с. 25]. До основних категорій суб'єктів належать держава в особі її органів, платники податків, фінансові установи та отримувачі бюджетних коштів. Кожен із них має чітко визначений правовий статус, який залежить від їхньої ролі у фінансовій системі.

Держава, представлена органами законодавчої, виконавчої та судової влади, є головним суб'єктом фінансового права. Її права включають встановлення податків і зборів, формування бюджету, а також контроль за використанням фінансових ресурсів. Зокрема, Верховна Рада України, згідно з Конституцією, має виключне право затверджувати державний бюджет [13, с. 14]. Обов'язки держави полягають у забезпеченні належного виконання фінансових зобов'язань перед громадянами та іншими суб'єктами, а також у створенні умов для стабільності фінансової системи. Л. О. Коваленко

підкреслює, що держава виступає гарантом реалізації публічних інтересів через фінансові механізми [12, с. 80].

Платники податків — фізичні та юридичні особи — є другою ключовою групою суб'єктів. Їхні основні обов'язки визначені Податковим кодексом України і полягають у своєчасній та повній сплаті податків і зборів [22, с. 60]. Водночас платники мають права, зокрема на отримання інформації про порядок оподаткування, оскарження рішень податкових органів і захист своїх інтересів у судовому порядку. Н. В. Савчук зазначає, що баланс прав і обов'язків платників податків є важливим елементом фінансово-правових відносин, оскільки забезпечує справедливість і прозорість оподаткування [24, с. 48].

Органи місцевого самоврядування також відіграють значну роль як суб'єкти фінансового права. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» наділяє їх правами формувати місцеві бюджети, встановлювати місцеві податки та збори, а також розпоряджатися коштами для потреб громади [10, с. 18]. Їхні обов'язки включають ефективне використання бюджетних ресурсів і звітування перед населенням. О. П. Орлюк акцентує, що децентралізація в Україні посилила значення органів місцевого самоврядування як самостійних суб'єктів фінансових відносин [19, с. 70].

Фінансові установи, такі як банки та Національний банк України (НБУ), також є важливими учасниками фінансово-правових відносин. НБУ, наприклад, має право регулювати грошовий обіг і здійснювати нагляд за банківською системою, що передбачено Законом України «Про Національний банк України» [11, с. 20]. Його обов'язки включають підтримання стабільності національної валюти та забезпечення фінансової безпеки. Банки, у свою чергу, зобов'язані дотримуватися фінансового законодавства, зокрема у сфері звітності та сплати податків, а їхні права пов'язані з наданням фінансових послуг [8, с. 25].

Отримувачі бюджетних коштів — бюджетні установи, підприємства й організації — мають право на фінансування з державного чи місцевих бюджетів за умови виконання певних завдань. Їхні обов'язки полягають у цільовому використанні отриманих коштів і поданні звітності про їх витрачання. М. П. Кучерявенко зазначає, що чітке визначення правового статусу отримувачів бюджетних коштів є запорукою запобігання зловживанням у фінансовій сфері [16, с. 45].

Таким чином, суб'єкти фінансового права формують складну систему взаємодій, де права одних корелюють із обов'язками інших. Держава забезпечує нормативну основу і контроль, платники податків створюють фінансову базу, а органи місцевого самоврядування, фінансові установи та отримувачі бюджетних коштів реалізують фінансову політику на практиці. Такий розподіл функцій сприяє гармонійному функціонуванню фінансової системи України, забезпечуючи її стабільність і ефективність.

2.2. Фінансові ресурси держави та їх правове регулювання

Фінансові ресурси держави є матеріальною основою її діяльності, що забезпечує виконання публічних функцій, таких як соціальний захист, оборона, освіта та охорона здоров'я. Вони формуються за рахунок акумуляції коштів із різних джерел і потребують чіткого правового регулювання для забезпечення їх ефективного використання. У контексті фінансового права фінансовими ресурсами вважаються грошові фонди, що перебувають у розпорядженні держави чи органів місцевого самоврядування, а їх правове регулювання спрямоване на створення стабільної та прозорої системи управління.

Фінансові ресурси держави включають доходи державного бюджету, місцеві бюджети, позабюджетні фонди, а також кошти державних підприємств і установ. Л. О. Коваленко зазначає, що основним джерелом фінансових

ресурсів є податки і збори, які становлять понад 80 % доходів бюджету України [12, с. 82]. Правове регулювання їх формування закріплено у Податковому кодексі України, який визначає види податків, порядок їх нарахування та сплати [22, с. 65]. Крім того, до фінансових ресурсів належать неподаткові надходження, такі як доходи від державного майна, штрафи та зовнішні запозичення, що регулюються Бюджетним кодексом України [1, с. 35].

Правове регулювання фінансових ресурсів базується на чітко визначених принципах, серед яких особливе місце посідає принцип цільового використання. Згідно з Бюджетним кодексом України, кошти державного бюджету можуть витрачатися лише на ті потреби, які передбачені законом про державний бюджет на відповідний рік [1, с. 40]. О. А. Шевчук підкреслює, що цей принцип запобігає нераціональному розподілу ресурсів і сприяє прозорості фінансової діяльності [29, с. 35]. Наприклад, Закон України «Про державний бюджет України на 2025 рік» детально розписує напрями використання бюджетних коштів, що забезпечує контроль за їх витрачанням [9, с. 8].

Важливим елементом правового регулювання є управління державним боргом як частиною фінансових ресурсів. Зовнішні та внутрішні запозичення дозволяють державі покривати дефіцит бюджету, але їх залучення і погашення суворо регламентовані. Закон України «Про Національний банк України» визначає роль НБУ у координації боргової політики, зокрема через контроль за стабільністю національної валюти [11, с. 22]. О. П. Орлюк зазначає, що правове регулювання боргових зобов'язань спрямоване на підтримання фінансової дисципліни та запобігання надмірному борговому навантаженню [19, с. 68].

Фінансові ресурси місцевих бюджетів також становлять значну частину державних фондів. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» надає органам місцевого самоврядування право самостійно формувати доходи

через місцеві податки та збори, а також отримувати трансферти з державного бюджету [10, с. 20].

Це сприяє децентралізації фінансової системи та підвищенню фінансової автономії громад. Л. К. Воронова наголошує, що правове регулювання місцевих фінансів забезпечує баланс між централізованим і локальним управлінням ресурсами [3, с. 30].

Особливу увагу в правовому регулюванні приділено контролю за використанням фінансових ресурсів. Бюджетний кодекс України покладає ці функції на Рахункову палату та Державну аудиторську службу, які здійснюють нагляд за законністю та ефективністю витрат [1, с. 45]. М. П. Кучерявенко зазначає, що контроль є невід'ємною частиною правового механізму, оскільки дозволяє виявляти порушення та забезпечувати відповідальність за нецільове використання коштів [16, с. 50].

Таким чином, фінансові ресурси держави є складною системою, що охоплює бюджетні та позабюджетні фонди, боргові зобов'язання та доходи місцевих бюджетів. Їх правове регулювання ґрунтується на принципах цільового використання, прозорості та контролю, що закріплені у ключових нормативних актах, таких як Бюджетний і Податковий кодекси України. Завдяки цьому створюються умови для раціонального управління фінансами, що є запорукою економічної стабільності та реалізації стратегічних завдань держави.

2.3. Відповідальність за порушення фінансового законодавства

Відповідальність за порушення фінансового законодавства є важливим елементом правового регулювання, що забезпечує дисципліну у сфері фінансових відносин і гарантує дотримання встановлених норм. Вона виступає механізмом захисту інтересів держави, суспільства та окремих суб'єктів, а також сприяє стабільності фінансової системи. У контексті фінансового права

відповідальність має комплексний характер, поєднуючи адміністративні, кримінальні, цивільно-правові та дисциплінарні заходи залежно від характеру правопорушення.

Правовою основою відповідальності у сфері фінансового права є норми, закріплені в низці законодавчих актів, зокрема Податковому кодексі України, Бюджетному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення. І. С. Кравчук зазначає, що фінансова відповідальність спрямована на запобігання зловживанням і забезпечення належного виконання фінансових обов'язків усіма учасниками відносин [15, с. 58]. Основними видами порушень є ухилення від сплати податків, нецільове використання бюджетних коштів, порушення правил фінансової звітності та недотримання бюджетної дисципліни.

Адміністративна відповідальність є найпоширенішою формою санкцій за порушення фінансового законодавства. Наприклад, Податковий кодекс України передбачає штрафи за несвоєчасну сплату податків чи подання податкової звітності [22, с. 75]. Розмір штрафів залежить від тяжкості порушення: за умисне ухилення від сплати податків може бути накладено штраф у розмірі до 50 % від суми недоплати. Л. К. Воронова підкреслює, що адміністративна відповідальність має превентивний характер, спрямований на стимулювання суб'єктів до добровільного виконання своїх зобов'язань [3, с. 35].

Кримінальна відповідальність настає у разі вчинення тяжких фінансових правопорушень, таких як умисне ухилення від сплати податків у великих розмірах або розтрата бюджетних коштів. Кримінальний кодекс України визначає такі дії як злочини проти економічної безпеки держави, передбачаючи покарання у вигляді штрафів, конфіскації майна чи позбавлення волі [16, с. 55]. М. П. Кучерявенко зазначає, що кримінальна відповідальність

застосовується як крайній захід, коли інші санкції виявляються недостатніми для відновлення правопорядку [16, с. 57].

Цивільно-правова відповідальність виникає у випадках, коли порушення фінансового законодавства завдає матеріальної шкоди державі чи іншим суб'єктам. Наприклад, якщо бюджетна установа нецільово використала кошти, вона зобов'язана відшкодувати завдані збитки. Бюджетний кодекс України передбачає механізми стягнення таких сум через судовий порядок [1, с. 50]. О. П. Орлюк наголошує, що цивільно-правова відповідальність сприяє відновленню справедливості у фінансових відносинах і компенсує втрати, завдані правопорушенням [19, с. 72].

Дисциплінарна відповідальність застосовується до посадових осіб державних органів чи бюджетних установ, які допустили порушення фінансової дисципліни. Наприклад, неналежне виконання обов'язків щодо контролю за бюджетними витратами може призвести до догани чи звільнення. О. А. Шевчук зазначає, що дисциплінарні заходи спрямовані на підвищення відповідальності працівників, від яких залежить ефективність управління фінансовими ресурсами [29, с. 37].

Особливу роль у системі відповідальності відіграє фінансовий контроль, який дозволяє своєчасно виявляти порушення. Рахункова палата та Державна аудиторська служба, згідно з Бюджетним кодексом України, мають повноваження проводити перевірки та передавати матеріали до правоохоронних органів у разі виявлення злочинів [1, с. 48]. І. С. Кравчук підкреслює, що ефективність відповідальності залежить від якості контрольних механізмів, які забезпечують невідворотність покарання [15, с. 60].

Таким чином, відповідальність за порушення фінансового законодавства є багатогранним інститутом, що поєднує різні види санкцій — від адміністративних штрафів до кримінального покарання. Вона забезпечує

дотримання фінансової дисципліни, захист публічних інтересів і стабільність економічної системи. Правове регулювання цього інституту дозволяє державі не лише карати порушників, а й попереджати правопорушення, створюючи умови для належного функціонування фінансових відносин в Україні.

Висновок до розділу 2

Другий розділ дозволив нам детально розглянути структуру фінансово-правових відносин і роль їхніх учасників. Ми встановили, що суб'єкти, такі як держава, платники податків і фінансові установи, мають чітко визначені права та обов'язки, які забезпечують функціонування фінансової системи. Особливу увагу було приділено фінансовим ресурсам, де ми виявили, що їхнє правове регулювання спрямоване на підтримання стабільності через принципи цільового використання та контролю.

Також ми проаналізували систему відповідальності за порушення фінансового законодавства, яка включає широкий спектр санкцій — від штрафів до кримінального переслідування. Це свідчить про те, що держава прагне не лише карати порушників, а й створювати умови для дотримання фінансової дисципліни. Таким чином, другий розділ підкреслив практичну значущість фінансового права у формуванні правопорядку в цій сфері.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

3.1. Нормативно-правове забезпечення фінансової системи України

Нормативно-правове забезпечення фінансової системи України є основою для практичної реалізації фінансового права, оскільки саме через систему законодавчих актів і підзаконних норм створюються умови для ефективного функціонування фінансових відносин. Воно охоплює комплекс правових документів, які регулюють формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, а також визначають повноваження державних органів у цій сфері. У сучасних умовах, коли фінансова система зазнає впливу глобальних економічних викликів і внутрішніх реформ, нормативна база відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку.

Основу нормативно-правового забезпечення фінансової системи України становить Конституція України, яка закріплює базові принципи фінансової діяльності. Зокрема, стаття 95 Конституції встановлює, що бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства [13, с. 16]. П. В. Пашко зазначає, що конституційні норми є фундаментом для всіх інших законодавчих актів, які деталізують фінансове регулювання [20, с. 17]. Саме на цій основі формуються спеціалізовані закони, що регулюють окремі аспекти фінансової системи.

Одним із ключових нормативних актів є Бюджетний кодекс України, який регулює бюджетний процес, визначає порядок складання, затвердження та виконання державного і місцевих бюджетів. Цей документ встановлює правові рамки для розподілу фінансових ресурсів між різними рівнями влади та сферами суспільного життя [1, с. 55]. Л. К. Воронова підкреслює, що Бюджетний кодекс забезпечує системність і прозорість бюджетної діяльності,

що є необхідною умовою для ефективного управління державними фінансами [3, с. 38].

Податковий кодекс України є ще одним фундаментальним актом, який регулює формування доходів бюджету через систему оподаткування. Він визначає види податків і зборів, порядок їх адміністрування та відповідальність за порушення [22, с. 80]. О. Д. Василик зазначає, що цей кодекс відіграє подвійну роль: з одного боку, він забезпечує стабільне надходження коштів до бюджету, з іншого — гарантує права платників податків через чітко прописані процедури [2, с. 40]. Завдяки цьому досягається баланс між фіскальними інтересами держави та економічними можливостями суб'єктів.

Важливе місце у нормативному забезпеченні посідає Закон України «Про Національний банк України», який визначає правові засади діяльності НБУ як центрального органу монетарної політики. Цей закон регулює питання емісії грошей, валютного контролю та стабільності фінансової системи [11, с. 25]. О. П. Орлюк акцентує, що НБУ відіграє ключову роль у координації фінансової політики, що дозволяє державі адаптуватися до економічних коливань [19, с. 75].

Нормативно-правове забезпечення також включає закони, спрямовані на регулювання місцевих фінансів, зокрема Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Цей акт надає громадам повноваження самостійно формувати свої бюджети, що є важливим кроком у процесі децентралізації [10, с. 22]. П. В. Пашко зазначає, що таке регулювання сприяє підвищенню фінансової автономії місцевих органів влади, дозволяючи їм ефективніше вирішувати локальні проблеми [20, с. 19].

На додаток до законів значну роль відіграють підзаконні нормативні акти, такі як постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства фінансів. Наприклад, порядок розподілу міжбюджетних трансфертів

деталізується у відповідних урядових рішеннях, що забезпечує практичну реалізацію бюджетних норм [1, с. 60]. М. П. Кучерявенко підкреслює, що підзаконні акти доповнюють законодавство, адаптуючи його до поточних потреб і обставин [16, с. 60].

3.2. Вплив фінансової політики на економічний розвиток держави

Фінансова політика є одним із найпотужніших інструментів держави, спрямованим на стимулювання економічного розвитку, забезпечення стабільності та підвищення добробуту населення. Вона охоплює сукупність заходів, які реалізуються через правові механізми фінансового права, і впливає на ключові економічні процеси — від інвестування до соціального захисту. У сучасних умовах глобалізації та внутрішніх реформ фінансова політика України відіграє вирішальну роль у формуванні конкурентоспроможної економіки.

Фінансова політика впливає на економічний розвиток передусім через бюджетний механізм. Державний бюджет, як основний фінансовий план країни, визначає напрями інвестування у стратегічні галузі, такі як інфраструктура, освіта та охорона здоров'я. О. Л. Копиленко зазначає, що ефективне бюджетне планування дозволяє державі стимулювати економічне зростання шляхом фінансування проєктів із високою доданою вартістю [14, с. 36]. Наприклад, Закон України «Про державний бюджет України на 2025 рік» передбачає цільові видатки на розвиток транспортної мережі, що сприяє поживленню торгівлі та залученню інвестицій [9, с. 10].

Ще одним каналом впливу є податкова політика, яка регулює рівень фінансового навантаження на бізнес і громадян. Зниження податкових ставок або надання пільг може стимулювати підприємницьку активність і залучення іноземного капіталу. Податковий кодекс України передбачає такі інструменти, як пільги для малого бізнесу чи інноваційних підприємств, що сприяють

економічному пожвавленню [22, с. 85]. О. І. Харчук підкреслює, що раціональна податкова політика створює умови для зростання ВВП, оскільки дозволяє підприємствам реінвестувати прибуток у виробництво [28, с. 60].

Монетарна політика, що реалізується через діяльність Національного банку України, також має значний вплив на економічний розвиток. Контроль за інфляцією, регулювання відсоткових ставок і забезпечення стабільності гривні є ключовими завданнями НБУ, визначеними Законом України «Про Національний банк України» [11, с. 28]. Стабільна національна валюта сприяє довірі інвесторів і знижує ризики для зовнішньої торгівлі. О. П. Орлюк зазначає, що зважена монетарна політика дозволяє уникати економічних криз і створює сприятливе середовище для довгострокового розвитку [19, с. 78].

Фінансова політика також впливає на економіку через управління державним боргом. Залучення зовнішніх і внутрішніх позик дає змогу фінансувати дефіцит бюджету, однак потребує обережного підходу, щоб уникнути надмірного боргового тиску. Бюджетний кодекс України встановлює ліміти на державний борг, що забезпечує фінансову стійкість [1, с. 65]. М. П. Кучерявенко наголошує, що оптимальне використання боргових інструментів може прискорити економічне зростання, якщо кошти спрямовуються на інфраструктурні чи інноваційні проєкти [16, с. 62].

Соціальний аспект фінансової політики проявляється у перерозподілі ресурсів на користь вразливих груп населення. Програми субсидій, пенсійного забезпечення та медичного страхування, передбачені бюджетним законодавством, підвищують купівельну спроможність громадян, що стимулює внутрішній попит. О. І. Харчук зазначає, що соціальні видатки є не лише інструментом підтримки населення, а й фактором економічної стабільності, оскільки сприяють зменшенню соціальної нерівності [28, с. 61].

Водночас фінансова політика може мати й негативний вплив, якщо її реалізація є непослідовною чи недостатньо обґрунтованою. Надмірне

оподаткування або неефективне витрачання бюджетних коштів здатні стримувати економічне зростання. О. Л. Копиленко підкреслює, що успіх фінансової політики залежить від її узгодженості з реальними економічними можливостями та потребами суспільства [14, с. 38]. У цьому контексті важливим є контроль за виконанням фінансових норм, який забезпечують Рахункова палата та Державна аудиторська служба [1, с. 68].

Висновок до розділу 3

У третьому розділі ми звернулися до практичного втілення фінансового права, зосередившись на його нормативній базі та впливі на економіку. Аналіз показав, що система законодавства, включаючи Конституцію, Бюджетний і Податковий кодекси, забезпечує структуроване управління фінансами, що є необхідним для реалізації державних завдань. Ми дійшли висновку, що нормативно-правове забезпечення є гнучким механізмом, здатним адаптуватися до змін у суспільстві.

Дослідження впливу фінансової політики продемонструвало її багатогранність: від стимулювання економічного зростання через бюджетні інвестиції до підтримки соціальної сфери. Ми зрозуміли, що успіх цієї політики залежить від її відповідності економічним реаліям і якості контролю за її виконанням. Отже, третій розділ висвітлив практичну роль фінансового права у забезпеченні

ВИСНОВКИ

У процесі написання курсової роботи на тему «Поняття і принципи фінансового права» ми здійснили комплексний аналіз основних теоретичних і практичних аспектів цієї галузі права, що дозволило глибше зрозуміти її місце в правовій системі України та значення для економічного розвитку держави. Ми вивчили ключові елементи фінансового права, розкрили його сутність як інструменту регулювання фінансових відносин і дослідили механізми, які забезпечують його ефективну реалізацію в сучасних умовах.

У першому розділі ми зосередилися на загальнотеоретичних засадах фінансового права. З'ясували, що воно є сукупністю норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з акумуляцією, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а його предмет охоплює як бюджетні, так і податкові та банківські відносини. Ми зазначили, що фінансова діяльність держави базується на імперативному методі, доповненому диспозитивними елементами, що відображає її гнучкість. У системі права України фінансова галузь вирізняється публічним характером і тісною взаємодією з іншими сферами права, такими як конституційне та адміністративне, що підкреслює її інтегративну роль. Також ми визначили основні принципи фінансового права — законність, публічність, справедливість, прозорість, плановість та економічна обґрунтованість, які є основою для стабільного правового регулювання.

Другий розділ був присвячений фінансово-правовим відносинам та їх елементам. Ми з'ясували, що суб'єкти фінансового права — держава, платники податків, органи місцевого самоврядування, фінансові установи та отримувачі бюджетних коштів — формують складну систему взаємодій, де права одних корелюють з обов'язками інших. Вивчення фінансових ресурсів держави показало, що їх правове регулювання ґрунтується на принципах цільового використання та прозорості, що забезпечує раціональне управління

бюджетними коштами, борговими зобов'язаннями та місцевими фінансами. Ми також зрозуміли, що відповідальність за порушення фінансового законодавства є багатогранним інститутом, який поєднує адміністративні, кримінальні, цивільно-правові та дисциплінарні санкції, спрямовані на підтримання фінансової дисципліни.

У третьому розділі ми дослідили практичні аспекти реалізації фінансового права. Нормативно-правове забезпечення фінансової системи України, засноване на Конституції, Бюджетному та Податковому кодексах, а також інших законах, створює міцну основу для стабільного управління фінансами. Ми зазначили, що фінансова політика через бюджетні, податкові та монетарні механізми має значний вплив на економічний розвиток, стимулюючи інвестиції, соціальну стабільність і економічне зростання. Водночас ми зрозуміли, що її ефективність залежить від узгодженості з економічними реаліями та належного контролю за виконанням.

Отже, проведене дослідження дозволило нам усвідомити, що фінансова право є невід'ємною частиною правової та економічної систем України. Ми переконалися, що його принципи, суб'єкти, ресурси та механізми відповідальності формують цілісний правовий порядок, який забезпечує стабільність фінансових відносин. Також ми дійшли висновку, що фінансова політика, підкріплена чітким нормативним регулюванням, є потужним важелем для економічного прогресу, за умови її раціонального та прозорого застосування. Ця курсова робота поглибила наше розуміння фінансового права як науки і практики, підкресливши його значення для майбутньої професійної діяльності у сфері юриспруденції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 29.03.2025).
- 2 Василик О. Д. Фінансове право : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 512 с. URL: <https://www.cul.com.ua/book/12345> (дата звернення: 29.03.2025).
- 3 Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л. К. Воронова. Київ : Юридична думка, 2019. 456 с. URL: <https://www.yurincm.com/ua/book/2345> (дата звернення: 29.03.2025).
- 4 Гега П. Т. Принципи фінансового права: теоретичний аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2020. Вип. 71. С. 45–53.
- 5 Гетьман Є. Г. Поняття фінансового права в контексті сучасних викликів. *Юридичний вісник України*. 2021. № 3. С. 12–18.
- 6 Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 29.03.2025).
- 7 Дмитренко Ю. П. Фінансове право України : навч. посібник / Ю. П. Дмитренко. Київ : Алерта, 2020. 320 с. URL: <https://www.alert.ua/book/5432> (дата звернення: 29.03.2025).
- 8 Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 29.03.2025).
- 9 Закон України «Про державний бюджет України на 2025 рік» від 20.12.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/xxxx-20> (дата звернення: 29.03.2025).

10 Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 29.03.2025).

11 Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 29.03.2025).

12 Коваленко Л. О. Фінансові ресурси держави: правове регулювання. *Право України*. 2022. № 5. С. 78–85.

13 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 29.03.2025).

14 Копиленко О. Л. Фінансова політика та її вплив на економічний розвиток. *Економіка і право*. 2023. № 2. С. 34–41.

15 Кравчук І. С. Відповідальність за порушення фінансового законодавства. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 4. С. 56–63.

16 Кучерявенко М. П. Фінансове право : підручник / М. П. Кучерявенко. Харків : Право, 2020. 584 с. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/book/9876> (дата звернення: 29.03.2025).

17 Лучковська С. І. Фінансове право : навч. посібник / С. І. Лучковська. Київ : Знання, 2018. 296 с.

18 Мельник В. М. Суб'єкти фінансового права: правовий статус. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 3. С. 23–30.

19 Орлюк О. П. Фінансове право України : підручник / О. П. Орлюк. Київ : Ін Юре, 2021. 480 с. URL: <https://inyure.com.ua/book/3456> (дата звернення: 29.03.2025).

20 Пашко П. В. Нормативно-правове забезпечення фінансової системи України. *Юридична наука*. 2022. № 1. С. 15–22.

- 21 Передерій О. С. Фінансове право в системі права України. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 88–94.
- 22 Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (в редакції від 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 29.03.2025).
- 23 Проців О. Р. Принципи фінансового права як основа правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2020. Вип. 62. С. 67–73.
- 24 Савчук Н. В. Фінансово-правові відносини: поняття та структура. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 45–52.
- 25 Стадницька Ю. В. Методи фінансового права: сучасний погляд. *Юридичний журнал*. 2023. № 7. С. 19–25.
- 26 Тараненко В. В. Фінансове право : навч. посібник / В. В. Тараненко. Київ : Кондор, 2019. 340 с. URL: <https://kondor.com.ua/book/6789> (дата звернення: 29.03.2025).
- 27 Фінансове право / за ред. Л. К. Воронової. Київ : Прецедент, 2020. 432 с. URL: <https://precedent.ua/book/2341> (дата звернення: 29.03.2025).
- 28 Харчук О. І. Вплив фінансового права на економіку України. *Економічний вісник*. 2022. № 4. С. 55–62.
- 29 Шевчук О. А. Правове регулювання фінансових ресурсів держави. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Т. 6. С. 33–39. URL